

Glemte innsikter

Ragnar Nurkse kunne hjulpet Washingtons økonomer vekk fra blindsporet.

Av Erik S. Reinert | Publisert: onsdag 12. sep 2007

I disse dager markerer Estland hundreårsjubileet for sin mest kjente økonom. Ragnar Nurkse (1907 - 1995) er en av de fremste representantene for utviklingsøkonomiens gullalder. Her er det teorier vi i langt større grad bør tørke støv av og ta i bruk igjen, nå da det stadig blir klarere at Tusenårsmålenes behandling av fattigdommens symptomer - men ikke av dens årsaker - er et gigantisk blindspor.

Nurkses liv bar preg av Baltikums brogede historie. Hans far var etnisk estlender, hans mor tilhørte den lille svenske minoriteten i Estland. Han gikk folkeskolen på russisk, gymnaset på den gamle tyskspråklige Katedralskolen i Tallinn, og hans glimrende karakterer fra Musikkakademiet i Tallinn er skrevet på estisk. At han siden giftet seg med en kvinne med både engelsk og fransk nasjonalitet, og arbeidet i Folkeforbundet i Genève for siden å bli professor i økonomi i USA, først ved Columbia og siden ved Princeton, kompletterer bildet av en uhyre språkmektig kosmopolitt.

Som den kjente tyske økonomen Werner Sombart vokste Nurkse opp på landsbygda. I hvert sitt land arbeidet deres fedre som administratorer på store landeiendommer, men i sin ungdom flyttet begge til hovedstaden; Sombart til Berlin og Nurkse til Tallinn. Man kan undres over i hvor stor grad deres syn på økonomisk utvikling ble preget av den kontrasten mellom landsbygda og hovedstaden de selv opplevde i ung alder. For dem begge krevde økonomisk utvikling «byaktiviteter»: industri, handel og avanserte tjenester. For Sombart tilhørte landbruket ikke kapitalismen. Nurkse studerte økonomi i Tartu (Estlands universitet grunnlagt i 1632), i Edinburgh og Wien.

Nurkse beskrev underutviklingens onde sirkler: «et land er fattig fordi det er fattig». Derfor var det nødvendig å satse på en balansert vekst av tilbud og etterspørsel, der et hovedpoeng med økonomisk utvikling var at folk produserte et mangfold av varer og ble hverandres kunder. Andre utviklingsøkonomer på den tiden argumenterte for en ubalansert vekst der noen ledende sektorer burde prioriteres. Begge disse skolene hevdet imidlertid at industrialisering var helt nødvendig. Sett i forhold til Washington-institusjonenes siste 20 års bevisste avindustrialisering tilbake til «komparative fortrinn» i råvareproduksjon, var imidlertid uenigheten mellom de klassiske utviklingsøkonomene helt ubetydelig. Alle forstod de betydningen av å diversifisere vekk fra avhengigheten av råvarer.

I forhold til de andre klassiske utviklingsøkonomene var Nurkse også spesielt opptatt av problemene med å finansiere den økonomiske utviklingen. Han arbeidet som finansanalytiker i Folkeforbundet fra 1934 til 1945, og var en av hovedarkitektene bak Bretton Woods-systemet fra 1944.

Ettersom Den kalde krigen skred frem, forsvant utviklingsøkonomien nesten som fag, og med den en kvalitativ forståelse av betydningen av et lands strukturelle balanse mellom ulike økonomiske aktiviteter. Da Berlin-muren falt hadde den internasjonale handelsteorien, som på policy-nivå ikke skjelner mellom ulike økonomiske aktiviteter, på mange måter også tatt utviklingsteoriens plass. Land ble «bombet tilbake» til ensidig avhengighet av noen få råvarer.

Hvor radikale var så de klassiske utviklingsøkonomenes ideer? Ikke svært. Deres påpekning av behovet for å diversifisere vekk fra råvarer til industri var det samme prinsippet den russiske statsminister Sergei Witte stod for i det Russland der Nurkse vokste opp. Estlands selvstendighet fra Russland i 1918 skapte en vellykket jordreform, samtidig som en aktiv industripolitikk fortsatte. Det er egentlig kun i forhold til Washington-institusjonenes ensidige fokus på frihandel at Ragnar Nurkse i dag fremstår som «radikal», men desto mer velkommen.

To av Nurkses meningsfeller i utviklingsøkonomien, svensken Gunnar Myrdal og Arthur Lewis fra Santa Lucia i Vest-India, fikk begge Nobels minnepris i økonomi. Begge beskrev de samme «onde sirkler» som Nurkse tidlig hadde gjort, men Nurkse var gått bort, i en alder av 52 år, lenge før denne prisen ble etablert.

Til konferansen i det Estiske Vitenskapsakademiet fikk vi en e-post fra en av Nurkes tidligere studenter som hadde spist frokost med ham den dagen han døde på en spasertur nær Genève. «Han vandret langs en gul sennepsåker og døde av et massivt hjerteanfall,» skrev hans tidligere student.

For økonomifilatelister: det estiske postverket utgir et minnefrimerke med Ragnar Nurkses portrett på hans 100-års fødselsdag den 5. oktober.